„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком и недељом на целом табаку з уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
за целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у злату)
на годину 32 дин., на пола године 16 дин., на четврт године 8 динара.

ЗАСТАВА.

ЛИСТ целокупне српске народне слободоумне странке.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте овакових ситних слова, за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад.

НЕНАПЛАЋЕНА ПИСМА не примају се.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 2. У Новом Саду у петак 5. јануара 1890. ГОДИНА XXV.

ПОШТОВАНИМ ЧИТАОЦИМА.

Одговорност за уређивање „Заставе“ примио је од данашњег дана на себе г. Васа Милутиновић. Јављајући ово својим поштованим читаоцима наглашујемо, да је ова промена чисто личне природе и да сво сарадништво, заједно с досадашњим привременим уредником др. Божеским, остаје старо, те ће „Застава“ и на даље у истом правцу предњачити у борби за начела целокупне народне слободоумне странке. С особитим задовољством бележимо, да нам је овом приликом нарочито наша омладина одушевљено и на даље понудила своју сарадњу.

Н. Сад, 5. јан. 1890.

Власништво „Заставе“.

Позив на претплату.

Почетком ове године ушла је „Застава“ у 25. годину свога живота, и овим отварамо претплату на „Заставу“ за годину 1890.

Ми указујемо на свој дојакошњи рад, и уздамо се, да ће нас тај рад најбоље препоручити. „Застава“ ће се, као што се по себи разуме, и надаље лепршати у слободоумном табору нашег народа, на бедему народносном, автономном и напредном. Напомињемо још само то, да смо се постарали, да „Застава“ и на даље буде извештавана не само о догађајима у нашој отачбини, него и из свију српских и словенских врајева, а учинићемо све могуће, да круг „Заставиних“ сарадника још проширимо.

Цена је „Заставе“ обележена на челу листа.

Обраћамо се на своје начелне пријатеље, да нас својски помогну и у скупљању претплатника.

Том приликом им и опет обраћамо пажњу на бројеве „Заставине“ од петка. Ти су бројеви удешени за најшире кругове, а нарочита претплата стаје на њих 3 фор. годишње.

У Новом Саду, 2. јануара 1890.

Уредништво „Заставе.“

ЖЕЉЕНА РЕЧ.

На другом месту у данашњем броју доносимо нека места из говора, што га је држао 1. јануара у седници угарског сабора посланик Смијаловски.

Мора се рећи, да се таква реч ретко чује у угарском сабору, дакле баш онде, где би требало такве речи чешће да чујемо.

Посланик Смијаловски изнео је заиста црну слику невоље и сиротиње једнога дела угарског становништва. Народ у крају, што га исти посланик као пример беде и невоље износи, просто гладује и мора, хтео не хтео, да оставља тај крај на да сели у друге, не у крајеве угарске државе, већ у крајеве преко мора, у крајеве америчке. „Жандари не могу стати исељавању из тога краја на пут“ — то је од прилике рекао посланик Смијаловски, а ми велимо, да би и грехота било, баш кад би народ жандари и могли задржати од исељавања, задржати га заиста од себе. Знамо ми, да има људи — агената — који народ наговарају да се сели, јер су за то плаћени, али ми велимо и то: онде, где је народ задовољан — ту агентима за исељавање нема места.

Него ми нећемо о самој тој појави — исељавању — да говоримо. Рекосмо о томе само толико, колико је било нужно, да се види, да исељавање постоји и за што се народ сели. Из говора посланика Смијаловскога најбоље се то види. Народ не може у оном крају ни толико да заслужи, да може од данас на сутра да живи.

Него је овде друго нешто у питању. Свакако у горњим крајевима Угарске није тако лако живети као у доњим. Али, ето, из речи посланика Смијаловскога види се, да је некада и у тим крајевима боље било, него данас. То је због онога: Од 1876. године скоро ниједан закон није донет, а да тај закон није пао на терет народу. Дакле нико није крив, што се у тим крајевима, где је и онако тешко било живети, живот народу тако отешчао, да народ не може сада просто живети — него само влада.

И јесте. Влада преврће очима, хтела би силом од црног да направи бело, хтела би да збаци са себе одговорност, па одговара: Та није, људи тако! Ено у доњим крајевима Угарске, у Банату и Бачкој народ много лакше живи. Да сам ја крива, морало би целом угарском становништву једнако рђаво бити. Не, него су земљишне прилике такве у доњој Угарској, да народ може ту боље живети.

Признајемо, да је нама у неколико лакше, него браћи нашој Словацима у горњој Угарској, а то је за то, што ми имамо и више и плодније земље него они.

Али зар је и нама лако? Не треба ништа друго, него само да укажемо на исту појаву, коју видимо у горњим угарским крајевима: на исељивање. Зар се из доњих крајева не исељује народ? Свакако не у такој мери као из горњих, али се тек сели. Нико се не сели из обести, што му је онде добро, где се родио и затекао, него што мора да се сели.

Дакле ми само имамо да захвалимо бољим приликама, што нам је боље и ником више. Аман кад се пође једном низбрдице, онда није питање, да ли се лакше или брже иде, него је главно, да се низбрдице иде. Зар нећемо и ми једном у са свим исти положај доћи, у ком се налази и становништво у горњој Угарској? Разлика је само у том, што се они већ налазе у том положају, а ми тек ступамо у исти положај.

А где је држава, а где су људи? Није олакшице у томе, што ће се неком скинути (опростити) пореза у невољи, него је главно, да човек дође у такав положај, да може порезу плаћати. Кад коме поједе филоксера виноград, кад нечије усеве потуче лед — не треба му само порезу опростити, него треба гледати да тај човек може и живети. То су само јасни примери. Али у опште не треба невољу само олакшавати, него треба ићи за тим, да те невоље са свим нестане Међу тим је то нашим државницима девета брига. Ми опет велимо: државна се добра продају, да се тренутно закрпе државне потребе, а међу тим се народ тера у Америку и на друге стране. То је жалосна појава!

У угарском сабору пала је жељена реч. Та реч није лепа, она ништа лепог не казује, али је она истинита, па за то је нужна. Желели би да не остане при тој једној речи. Тек много таквих речи, па можда би се једном и сама влада згрозила и застрашила од црне слике, коју би онда морала уочити.

ЈЕ ЛИ МОРАЛО БИТИ?

За што „Браник“ таји праве узроке догађају на новосадској жељезничкој станици? — За што не сме да изнесе ток целог догађаја на јавност? — За што не сме да штампа писмо које је сам огласио?

* * *

ИЗ НАРОДА.

—а— Нови Сад.

Жалосна игра непромишљених и трулих изазивача је свршена, али главни комендијаши жалосне предигре немирују ни онда, кад требају да се покрију ушесима од главе до пете, да ћуте кад неће истину да признају, да је од стране њиховог грозног подметања већ и голубијем срцу додијало, те се у магновењу преливене чаше жучи догоди оно, што се догодити морало.

Та господа око „Браника“ пред безавленим српским светом увијају се не само фарисејски, плачу и наричу бапски, но и дан данас иду тако далеко, да од те несрећне комедије, којој су они изазивачи и виновници, створе читаво проклетство на човека, који се од те њихове бесомучне и срамне дреке годинама часно клонио, не чинивши им ама никакве сметње у ровљењу и ђаволском послу њиховом.

Зар није тако? Сасвим је тако и никако друкчије. Али господа око „Браника“ клоне се истине и беже од ње као ђаво од крста, не ће, не могу и не сму са истином пред народ изаћи, јер би онда за навек обрали бостан са своје лакомислености; а као сплеткаши од заната као веле: „у мутној, каљавој и смрадној води хватају се дебели сомови“ — па док је таквих у свету, особито у кругу њиовом, ваљда су и луди да признају оно, што би их на мах обезоружало.

Кад би којом срећом те вајне „Браниклије“ хтели још једном пажљиво, ладнокрвно прочитати све бројеве „Браника“, једног ми бога, на мах би дошли себи, уверили би се сви до једног, да су се покретачи „Браника“ још од оног замишљеног часа обули у ђаволску копиту, само да себи пута прокрче, како би свим могућим средствима, допуштеним и недопуштеним, утукли и ону највећу светињу сваког човека, који се крсти са три прста; очевидне, рукопипателно хтели су душевну. Но плач и мољакање младе девојке није помогло, те се нађе у један пут на вранограчкој кули.

Та Српкиња девојчица, и ако је била млада и још као дете — није могла да заборави на свој завичај, на своју мајку, на српске витезове Јанковића и Смиљанића. Ћерка Тахир-бегова Хајкуна одма је заволела ту младу девојку, те је сматрала као своју сестру, а не као робињу. И млада Српкиња робиња заволела је и Хајкуну. Тако су заједно расле и време проводиле. Нико није знао, нити веровао, да нису обе ћерке Тахир-бега.

Најпосле мислило се да је млада робиња заборавила на свој завичај и своју мајку. Због тога и не чуваху је више, да не утече.

Тахир-бег није знао шта његова ћерка с младом робињом говори и о чему оне рачуна воде. Виђао их је како се заједно играју, певају, цвеће саде и на „ћерђеф“ везу. Није могао ни сањати, да млада робиња Хајкуни довека прича о српским јунацима Јанковићу и Смиљанићу, о равним Котарима, широком мору, где расту смокве, наранџе и лимунови. Но највише говорила је млада робиња о дивоти и лепоти Смиљанића Илије, коме по лепоти и дивоти у свету нема равна.

Млада Туркиња све је памтила, што јој је њезина другарица, робиња причала. Њој је често у сну долазио пред очи дивни јунак Смиљанић Илија, па би у јутру својој другарици причала што је сањала, како је у сну видела јунака Илију Смиљанића.

Хајкуна већ је до удаје дошла. Њена лепота пренела се на далеко, а како се знало да јој је отац Тахир-бег страшно богат, да има доста блага и „жутијех дуката“ почеше се про-

ЛИСТАК.

ЖЕНИДБА СМИЉАНИЋА ИЛИЈЕ.

(Прича из народног живота у Крајини.)

Још и на свршетку шеснаестог века трајале су у једном крају Далмације, Лике, Крбаве и босанске Крајине четничке борбе између српских ускока и босанских Потурица. Међусобна борба продужавала се доста дуго, те је често у оним крајевима владало потпуно безвлашће. Потурчени Босанци, који су присвојили себи право те се прозвали беговима и агама, тежили су, да заграбе што више земаља, подигну на згодним местима тврде куле и потчине себи то више народа, који ће им бити покорна раја.

Из Лике и Крбаве разбегли су се староседиоци и с њима је нестало и ондашње господштине, која је с ондашњим народом као и бегови с рајом поступала.

Српски народ, који је бегао из већ завојеваних српских покрајина, јер не хтеде безусловно да подметне свој врат под турски јарам, прибегавао је у кршевите пределе Далмације, Лике и Крбаве. Ту су се образовале чете, које не само да су Потурице сузбијале, него су их у Крајини и нападале. Увек се у српском народу налазило вредних и храбрих јунака, који су важили као вође, и који су вољни били, да се жртвују за своје отачаство, веру и народност. Таки јунаци били су у оно време гласовити сердари Стојан Јанковић*) и Илија Смиљанић.

У босанској Крајини, Лици, Крбави и Далмацији слави се име тих јунака, као што се у Српству у опште слави и у песмама уз гусле пева Краљевић Марко. На сваком кораку у Далмацији, Лици, Крбави и босанској Крајини, налази се по неко обележје, које носи име Јанковића и Смиљанића. Има брда и планина, куда су ти јунаци пролазили, с непријатељем се сукобили и ту леп спомен оставили. Народ је одмах прозвао то место именом гласовитих јунака Јанковића или Смиљанића.

Јанковић и Смиљанић живе у ондашњем народу још и данас, као да је то јуче а не пре 200 и више година било. Српски народ прича какви су то јунаци били, па их још и данас онако описује, какви су били, како су се одевали, какво им је оружје и какви су им коњи били. По предању и причању народном били су то давни необични људи и јунаци, који су се Марку Краљевићу присподобљавали. За сиротињу нарочито су били отац и мајка, добри, праведни и милостиви.

Тако их је народ опевао, а мора бити, да су заиста такви и били, јер српски народ није још никад невољаце уздизао и после смрти њихове у звезде их ковао.

О Јанковићу и Смиљанићу има на хиљаде прича и песама. Између осталога прича се, како су они отимали турске девојке. То су исто радили и Турци, упадајући врло често у Лику, Крбаву и Далмацију, и одводећи „робље у сужанство“.

О женидби Илије Смиљанића прича народ овако:

„Близо Кулин Вакуфа, кад се путује у Бишће, налазе се развалине „Орашца града“ који је некад припадао Тахир-бегу оцу „Тала будалине!“ Њихов био је и Вранограч, висока кула на једном брежуљку сахат далеко од Орашца, коју народ данас зове „угарском кулом“.

У Орашцу седео је „будалина Тале“, а у вранограчкој кули његов отац Тахир-бег, који је имао осим сина „будалина Тале“ још и једну ћерку, за коју су причали, да је у белом свету лепше није било.

Тахир-бег важио је у оним крајевима као какав великаш и богаташ, ком су се чак и силни бегови Кулиновићи покоравати морали. Он је био заиста врло богат; имао је на све стране својих села и имотови. Срећан није био, што му син „будалина Тале“ није био онакав, каквог је он желео. Талине будалаштине додијале су оцу, те се одвоји од њега и пресели из Орашца у Вранограч.

Тахир-бег често је сакупљао чете и упадао чак у равне Которе, да похара куле Јанковића и Смиљанића, па да се добрим шићарем на свој Вранограч врати.

Имао је увек врлих пријатеља, који би му казивали, где су Јанковић и Смиљанић и куда су са својим четама стишли. Чим би чуо да су двори Јанковића и Смиљанића остали сами, одма би се на пут кренуо и већ другог дана у равне Котаре сишао. Више пута пошло му је за руком, кад Јанковића и Смиљанића није у Котарима било, да похара њихове дворе и заробе блага и робља. Но дешавало се, да су га Јанковић и Смиљанић дочекали и чете му уништили. Два или три пута једва је и сам Тахир-бег живе главе из равних Котара изнео.

Једном заробе Тахир-бег у равних Котара српску девојчицу од неких 10—11 година, поведе је са собом и намени је да буде другарица и робиња ћерке му Хајкуне. Ту девојчицу нашао је он код куле Јанковића на Исламу у равним Котарима. Заробљена девојчица плакала је, опирала се и проклињала Тахир-бега да је не одузима од мајке и не води у „земљу нев-

*) У Далмацији има још потомстве Стојана Јанковића. Још су живе две ћерке грофа Ила Јанковића које су удате за врле Србе Владимира Десницу и имића у Обровцу.

не и морално да убију недужном човеку љубав према својој жени, а посредством те гадне мржње подвалити му и србољубљу.

Не имадоше ама нимало хришћанске свести, не рачунаше у обести својој да се таковим гадним поступком долази до оне проклете мржње: „да га невидим“; немарише воће „Браниковаца“, што ће проклетом мржњом постати духовне и моралне човекоубице по оним св. Јовановим речима „всјак ненавидјај брата својего человјекоубица јест“.

Бадаваће се можда они копрцати, особито они у колу њиховом, којих задаћа беше а и сада је, да чувају брачну везу као зеницу ока својег, па да попрете делом и саветом сваком оном, који се од кола њиховог и на такво безакоње одважи. — Знали су они да сваки човек при женидби мора имати чист и непомућен појам, да женидба у нас Срба мора бити чиста, да по нашем закону и веровању прељубодејецем само бог судити има, а не они бестидници и рушитељи те поштену човеку највеће светиње. Знали су они да Србин при женидби чује уз уста свог свештеника, да је женидба тако узвишено дело, да женик мора оставити и оца и мајку, па свом душом својом приљубити се жени својој, постати од два тела једно, подносити свакојаке муке једно за друго, и тако у неодољивој љубави живити, служити на част богу и народу свом. — Али малодушни и маловерни стуб „Браника“ усуди се ту најсветију свезу сваког човека непромишљеним и гадним подвалама не само тајно но и јавно сумњичити. Отвори у редакцији „Браника“ читаву свецку пијацу, позва сваког да се очима својим увери, како Јаши Томићу образ од самог себе црвенити мора, хтеде у очајању своје претешке мржње и саможивости доказати свакоме, да је Јаша последњи човек на овоме свету, да у њему не беше чисте љубави при женидби. Одједном посташе стубови „Браника“ срце- и душевједци, а то је такав грех за земног човека, да превазилази све оне грехове, што их наша света црква у свом катихизису набраја. Тај је по нашем народњем појму безобразлук над свим до данас познатим безобразлуцима. Да су „Браниклије“ грозно веслепљене, види се и по томе, што хоће и не бирају средства да од злобна и пакосна човека силом створе неко светило, свеца или шта — тегле у свему оном Грозном, који хтеде од смртна и грешна Германа да створи народна мученика. О да чудне ироније од непромишљених и заблуделих људи!

Зар не видите људи, бог с вами, да су стубови велеученог „Браника“ љубав својег учитеља др. Св. Милетића само као неку излиху на врх својег језика имали — зар не видите, да су у толико маха на недужна човека својим отровним језиком сиктали, претили и ради своје пакосне цели издали љубав и науку својег учитеља, ког подмукло, само да се рече, у звезде кују, немилице, безобразно, тирански без икаквог повода оскврнили му пред целим поштеним светом кућни праг, не мислећи у своме слепилу, да је таква благодарност једнака Јудином издајству. Није њима ништа свето; они су увртили у своју купусну главу само да обере зета му, па је онда царство њихово, онда ће они постати све и сва, или ако то постићи не могу, онда ће листом отићи у моралнији свет, који ће се њиховој либералности на мах поклонити и све оно само чинити, што они заповедали буду.

Истину да кажем, народ се тој њиховој жељи никад поклонити неће. Народ вели, ако хоће стубови „Браниклија“ и на даље да буду искрени чланови српског народа, а они онда нек се прикажу свом народу као истинити покајници, нек без икаквог околишења и увијања признаду, да су они били изазивачи и виновници те жалосне трагедије, нек престану чим пре пренемагањем, проклетством и литијом и то док је за времена, јер им се у противном случају може догодити оно, чему се ни надали нису, а то проклетству народном: „Земља им кости изметала.“

* * *

Из Панчева добили смо овај брзојав: Са нестрпљењем очекивасмо „Заставу“. Из 201. броја „Заставе“ уверисмо се, да нотабилитетско гласило намерно избегава истину о несретној катастрофи. Одобравамо старчеве речи: „Да је 20 година радио са нељудима“, јер њихова дела ова и сувише потврђују то. Колико нам је немио догађај, још више сажаљевамо народног борца, који је доживео највећу неблагодарност од српске покварене интелигенције.

Панчевачки радикали.

* * *

„Одјек“ у свом 213. броју има на првом месту чланак под именом: „Јаша Томић и † М. Димитријевић.“ У том се чланку каже:

У наше браће Срба, с оне стране Саве и Дунава, Туцин-дан све године био је кобан не само за два важна политичка човека, но и за две политичке српске странке.

Ко год са политичкога гледишта цени ствар несрећнога сукоба између уредника „Заставе“ г. Томића и власника „Браника“ покојнога М. Димитријевића, тај мора оваку пресуду изрећи. Јер заиста тешко да је могло бити невгоднијега и политички важнијега тренутка од овога, у који је овај несрећни судар пао.

У часу, кад се српски народ у Угарској и Троједници спрема да бира посланике себи за црквени сабор, који има да му изабере црквеног поглавицу, патријарха, и који има још и велики задатак да лечи тешке ране његовој црквено-школској аутономији, од којих она већ прилично давно страда и болује — несрећна завада брише му два правца с политичке позорнице, он губи, пре него што је и дошао на биралиште два своја посланика.

Је ли то српска судбина? Је ли то морало бити?! Тако је било некад, давно, па је ето тако и сад!...

*

Српска народна странка, после Милетићева невољнога одступања с политичке позорнице, није могла истрајати ни годину две дана, а да у њој не наступи — расуло. Првака је било доста, али радника озбиљних мало. Кроз редове српске слободоумне странке почео је дувати неки јак реакциони ветар, који је заразио скоро све прваке њене. Отуда се роди познато нотабилитетство, које у мало не одведе некада јаку и виђену српску слободоумну странку у бездан пропасти. Од тога је сачува млађе коло људи, које беше за рад и борбу подрасло, са неколико реакцијом незаражених ветерана. Тада су на бранику части и угледа српске слободоумне странке стајали заједно Ј. Томић и М. Димитријевић. „Застава“ Милетићева беше пала у руке нотабилитета; и она не беше застава Милетићева већ застава — Бекићева. Милетићеву заставу су држали Јаша и Димитријевић у „Колу“. Тада је Димитријевић омладину бранио од напада својих пређашњих другова, и из његова је пера тада изашла многа лепа реч за омладину, која је то потпуно и заслуживала.

И ова борба против нотабилитетства уроди плодом — реакција стукну и народ се показа истрајан као и вазда. Он не пође за нотабилитетима. Али „Застава“ Милетићева још беше у рукама њиховим. Требало их је и одатле истиснути. Јаша их и ту потисну и уредништво „Заставе“ прими у своје руке. У колу људи, који су се после скупили око Димитријевићева „Браника“ а који су, међутим, ћутали као рибе за време оне борбе противу нотабилитетства и чекали „да се народ изјасни“ — тај факат није се примио повољно у души. Али првих дана вођени су чак преговори за заједнички рад и писац ових редова зна лично да се од стране Ј. Томића тада радило да до споразума за заједнички рад дође. Томићу је, како је већ напред речено, најближе стајао Димитријевић, и он је у прве дане и писао за „Заставу“ — пошто је уредништво прешло на Јашу.

Али се у скоро лист окренуо. До споразума није дошло и Димитријевић покрене „Браник.“ Доктор Полит, који је дотле ћутао, изађе с једном брошуром у којој, безразложно, нападе омладину и пусти ону чувену и махопохвалну фразу, да њему народ треба да да 70.000 фор. па да — ради. Тада му се није допадао ни „Браник“ ни „Застава“. После се придружио инак „Бранику“, одакле су и он, и Димитријевић с Вучетићем и осталима, отпочели борбу противу „Заставе“, Ј. Томића и целога кола млађих људи. Борба се водила с обе стране оштро, и већ почетком 1886. године забраздило се толико, да је дошло и до сукоба између Димитријевића и Томића. Сличан овогодишњем случају био је и тадашњи. И тада се плело око Томићеве породице. Но тада благодарећи срећном посредовању г. М. Мијаиловића ствар се изравна на тај начин, што Димитријевић изјави у „Бранику“ да му није намера била вређати Томићеву породицу.

Међу тим у то доба Томић је прекинуо сваку полемику с „Браником“ и престао је у „Застави“ одговарати му ма шта. Да је тако поступио и Димитријевић, до несреће од 23. овога месеца извесно не би ни дошло. Али — било је друкчије...

Баш сад пред саборске изборе, а „Браник“ и мало раније, у једној брошури се за паметно и мудро нађе да се у полемици против „Заставе“ и Томића потргне и неко писмо, којему се давао карактер да компромитује Томића и да је кадро чак и морално га убити. Томић овога пута одговори у „Застави“ на ту брошуру, чија је места и баш она најнесрећнија „Браник“ прештампао, изјавивши да и овога пута не би ништа одговарао да се није јавно насрнуло на његову част и на његов карактер. Он у свом одговору објави да он нема ни зна за какво писмо своје, које би га и најмање могло компромитовати, па позове уредника „Браника“ да га слободно штампа, ако га има. Уредништво изложи једно писмо на углед, и Томић пошље своје људе да писмо виде и прочитају. Тада се на делу показа да писмо, о коме је била реч, нити је Томићево нити је њему писано. Писмо је било туђе — жене Томићеве, још из времена кад Томић није био ни уредник „Заставе“ ни муж Милетићеве кћери. Писмо је било у рукама Димитријевићевим, и само је његовом дозволом могло бити употребљено (ако га он није сам онако употребио).

Ми смо испричали ствар нарочито за то да могу и други ценити колико части доноси оваквв поступак онима, који га чине и колико може да увреди онога према ком се, у политичкој борби, тако поступа. За нас је јасно да су оваква средства недостојна поштене политичке борбе и да она морају вређати онога, против кога се употребљују. Природно је, дакле са свим било, да је такав поступак увредио и г. Томића, који је после тога, преко својих поверника, тражио задовољења. Повереници г. Димитријевића, међу којима је био један од најневгоднијих људи, г. Јојкић, одбију захтев г. Томићевих повереника, па не хтедоше пристати ни на то да ствар предаду суду части, те да други људи кажу: има ли или нема увреде, и према том је ли оправдан или не захтев г. Томића, да му Димитријевић да задовољења.

После овога дошао је још један факат, који је могао ствар само погоршати. Г. Димитријевић изјави у „Бранику“, како је констатовано, да је оно писмо власништва „Заставе“, како се из њега види, колико су сићушни и лични мотиви утицали на то, у чије ће руке пасти „Застава“ и на послетку, како он с човеком такве моралне вредности прекида један пут за свагда!

Наш пријатељ тврди, да постоји и још један факат, који је, ако је потпуно истинит, збиља у стању да натера крв у лице. Тај факт је, да је Димитријевић својеручно копирао то писмо, и да се оно из његове околине растурало међу публику.

Да се после свега овога дође до решења, да увређени сам потражи себи задовољења — нити је необична нити тешко објашњива ствар. На против она се могла лако предвидети. За што је отварао г. Димитријевић овај пут увређеноме — остаје загонетно. Чини нам се све да је ту морао бити врло вредан неки зао дух, у околини његовој, који је ствар на ту погибну низбрдицу упућивао. Сви бисмо хтели веровати, у моралном потресу г. Димитријевића, да није могао он сам тако радити и поступати...

И кад већ дотле дође, онда је после даљи развој ствари темперамента и јачине осећања код увређеногa. Ту је после резоновати мучно. Ту после само срећан стицај случајних прилика може помоћи и од катастрофе спасти завађене.

Овде као да је г. Томић, и после свега онога што је било, још један пут споменуо г. Ди-

---

сиоци из свих крајева јављати, босански бегови богаташи и људи од гласа.

И Тахир-бег већ је хтео да своју јединицу ћерку уда и удоми. За то јој је више пута говорио, да бира кога хоће и кога њено срце заволи, јер јој он то на вољу оставља.

Но кад-год је који просиоц дошао и Хајкуну затражио, она се изговарала, да се неће још удавати и од свог бабе растати. Тако су прошли многи просиоци, непостигав ни један циљ. Хајкуна је била врло умна девојка, те би сваком просиоцу на леп начин разјаснила, да му приговора нема, да би она драге воље за-њ пошла, али неће и не може свог бабу оставити, па се због тога неће још за неко време удавати.

Хајкуни се врзао по глави, у срце јој се уселио јунак Илија Смиљанић. Она је само о њему мислила и сањала, па се тврдо решила, да мора његова бити. Њена другарица, Српкиња робиња није никад престала о Смиљанићу говорити и надежду јој подржавати.

И Илија Смиљанић чуо је за лепоту Хајкуне девојке, па је вребао и прилике тражио, како би је уграбио.

Често би Уну пребродио, и у оне крајеве крадом прелазио и облећао би около вранограчке куле, да уграби Тахирову ћерку. Али како је вранограчка кула била чврста, а у Тахир-бега било је увек на окупу јаке чете, слугу и чувара, Илија Смиљанић није могао помишљати, да кулу силом освоји и девојку отме. Морао је мајсторију употребити и за то згоду вребати.

Дознао је, да је у кули и робиња Српкиња, коју је Тахир-бег у Котарима заробио. Он је знао, чија је то девојка, па је често њеној мајци обећавао, како ће кулу Тахир-бегову похарати и младу робињу избавити.

Млада робиња нашла је и прокрчила пута, како ће Илији Смиљанићу све доставити и обавестити га, како га Хајкуна љуби, како јој је врст омилио и како ће она драге воље оца и кулу оставити, само да буде верна љуба јунака Илије Смиљанића. Хајкуна и њена робиња нису знале писати па се и нису могле са Смиљанићем њиигом разговарати, него су нашле једног верног Србина, Тахирова кмета, који је морао, да се ма где лично види и састане с јунаком Илијом Смиљанићем, па да му све исприча и поруку однесе.

Србин кмет је отишао крадом у „Вучијак Планину“, где је нашао Илију Смиљанића и испричао му поруку Српкиње робиње и Турчиње Хајкуне девојке.

Илија Смиљанић, и ако још никад није видео Хајкуне девојке, заволео је онако, као што је и њега волела Хајкуна девојка. Сад је само о том рачуна водио, како ће је уграбити и онај тренутак дочекати, кад ће његова бити.

Знао је, да се без крви и јуначког разбоја ништа не постиже, па да ће морати у крв загазити, пре него што из вранограча изведе Хајкуну девојку.

Већ је помишљао и на то, да се упусти у борбу, да прикупи што више момака, а у помоћ да му пође и Стојан Јанковић, па да баш на јунаштво уграбе Хајкуну, а уједно да избаве и младу робињу котаранку девојку.

Дуго је мислио, па се најпосле и одважи, да покуша још једном крадом у оне крајеве отићи, не би ли и без крви уграбио Хајкуну.

Најпре је нашао оног Србина кмета, који му је у Вучијак Планину долазио, па га упути да у кули о његову доласку обавести робињу и Хајкуну девојку, а да им каже, да је спреман да их води, ако су само оне за то спремне и ако је то њихова воља.

Сељак се врати у Вранограч, и стиже ту баш у исти мах, кад је стигао и богати, сјајни и гласовити Тузла-бег Видајић, да проси Хајкуну девојку.

У оно време били су бегови Видајићи на гласу, као да су били султани у Цариграду.

И Тахир-бег отац Хајкуне девојке био је изненађен кад је чуо и видео, да му у госте долази Тузла-бег Видајић. Он се, као и нико други није томе надао, јер би и султан у Стамболу дао своју ћерку за Видајића, а камо ли не би Тахир-бег, који му не би могао бити ни слуга.

Хајкуна и Српкиња робиња знале су, да сад више нема шале и да се Тузла-бег одбити не сме. Но зарадоваше се, кад су у кули између многих другова и слугу Тузла-бега виделе и Србина сељака, по коме ће ако ништа више а оно обавестати Смиљанића Илију, да похита, јер ће Хајкуна скоро отићи за другога на силу као и од добре воље.

Тузла-бег није дуго завијао пред Тахир-бегом, већ одмах му открије, да је дошао да проси његову ћерку, за коју је чуо да је лепа и добра. Најпосле захте од њега, да му изведе девојку на углед.

Тахир-бегу било је мило што је у својој кули видео првог босанског богатира, поскочио је на ноге и пошао у одају, где је била Хајкуна девојка. Ту јој рече: „Ћерце моја! Сад нема више изговарања и оклевања. Дошао је најбогатији и први човек из све Босне и Херцеговине, силни и богати Тузла-бег Видајић, да те проси! Него хајде да те види, а немој се противити и изговарати.“

Хајкуна је пребледила и уплашила се, али је хтела да свом оцу угоди и пође.

У одају, где је Тузла-бег седео, није никог другог било до његова стрица Алиј-бега, који је с њим на гледање дошао.

Кад је Хајкуна са својом робињом у собу ступила, Тахир-бег рече: „Видајићу ово је моја ћерка Хајкуна; а ова друга, њена је другарица робиња, коју сам пре четир године у равним Котарима заробио.“ Тузла-бег Видајић поскочи на ноге, за тим је неколико тренутака посматрао девојку Хајкуну па ће онда рећи: „Лепша је од беле и горске виле!“ а за тим ће је и запитати: „Хоћеш ли бити моја и поћи у моје дворе, да ми будеш љуба!“

Хајкуна је дрхтала и једва изустила: „Ако је то воља и жеља мога бабајка нека будем твоја!“

Тузла-бег маши се руком у недра, извади прстен и друге поклоне, пружи Хајкуни и рече: „Дакле је свршено и од данас до тридесет дана доћи ћу да те водим у своје дворе, где ћеш бити царица и прва госпођа на свој Босни и Херцеговини!“

Свршило се. Девојка се повратила у своју ложницу, где је отпочела да суве рони. Она је плакала, а плакала је и њена другарица Српкиња робиња. С куле су међу тим грували топови и пуцале пушке, да се чује на далеко, да се у Вранограчу гради весеље.

Хајкуна и њена другарица робиња довикале су Србина сељака коме наложе да Илији Смиљанићу све каже, шта је било и кад ће Тузла-бег опет доћи, да Хајкуну у своје дворе води.

Порука је гласила, да Смиљанић што већу чету прикупи, па да се баш оних дана близо Вранограча нађе, кад ће Тузла-бег по Хајкуну доћи.

митријевића и покушао да спречи катастрофу Он је, како нам се из Новог Сада саопштава, и на самој станици затражио хитно од г. Димитријевића задовољења, и тек кад га је г. Димитријевић и тада одбио, онда је он потегао пероpез те га забо у груди Димитријевићу. И ако је овај факат потпуно истинит, као што је врло вероватан по оном колико писац ових редева познаје г. Томића — онда је уредник „Заставе“ и у последњем тренутку учинио корак да се несрећа избегне.

Од стране г. Димитријевића не видимо ниједан сличан корак. На против види се упућивање сукоба на странпутацу.

* * *

„Хрватска“ лист хрватске странке права, доноси писмо из Новога Сада о овој ствари. Писмо то почиње овако:

„Брзојав, да је Јаша Томић потајно убио Мишу Димитријевића, отправили су у свет пријатељи „Браникови“, е да би целу ствар приказали за њиховог шефа што лепшом, што нежнијом. Но прави, верни и истинити течај те несреће следећи је.“

Овде се сада описује Томић као ђак и рад његов из тога доба, па се онда даље вели:

„Кад је „Застава“ допала неваљаних руку Бекићевих и патрона кикиндског програма, онда је Јаша Томић са неколико млађих пријатеља дошао у „Српско Коло“, па тај исти Димитријевић био му је сурадником. Зар се не сећамо још посве добро, како је баш Томић у том листу највише бранио Хрвате у питању гледе грбова, како је врло често устао и Србима у Хрватској довикнуо: не ваља вам посао, сложите се са опозицијом. Ми смо се управо чудили, да има Србина, који смеде тако писати.

„Бекић и патрони осрамотише „Заставу“, па је дошло до часа, да „Застава“ пропадне и да Срби оснују нов лист својој странци. Но Јаша, штујући „Заставу“ као једини спомен на седога, али несретнога борца Милетића, одупирао се тој намери, па је позивао српске родољубе, да се и опет скуне око „Заставе.“ Наравски, да је овакову заговорнику морала власница Милина Милетић поверити редакцију „Заставе“, па је управо Јаша побољшао и подигао „Заставу.“ „Застава“ постаде и опет правим барјаком народа. Најбољи доказ за то јест број претплатника: 1300. Зашто не хтеде Миша Димитријевић са Томићем у редакцију „Заставе“, него је основао „Браник“, то не знам; можда баш с разлога, ради којега усмрти га ево ових дана Томић, но то знам за извесно, да је Димитријевић обећао Томићу сваку помоћ. Сећам се још врло добро, како ми је Томић још пре четири године говорио, да је о свима вођама српским сумњати смео, но о Миши не; а најмање онда, кад је Миша Димитријевић саставио управо класичну адресу на краља за време заседања српског конгреса у Карловци год. 1885. Па онаковим начелима, израженим у тој адреси изневерио се први — М. Димитријевић. Како? Место, да је према засадама, развијеним у тој адреси, оставио са другови саборницу, он је наставио рад у друштву — са Германом. То је био први заметак даље борбе; Томић једини имао је куражи да остави сабор и положи мандат. Том згодом увидио је Томић, да у т. зв. српској слободоумној странци нема солидарности, па је напустио деловање са назови првацима, а купио око себе нове људе, јачу странку, упозорујући уједно Србе на шепртље „Браниковце“, који су хтели, да попут наших „Обзораша“ покупе готово кестење из ватре.

Томић, Нанчић, Божески, Вулетић и Попадић скупише око себе народ, удружише се код чврстих начела и задобише признање народа. То је био трн у оку „Браниковаца“, који ударише на Томића кишом погрда, потвора и увреда. Најјаче сударише се у питању позоришта и у питању гледе избора за угарски сабор. И Томић хтеде да др. Полит буде изабран у сабор, али не он сам. Бирати га у Белој Цркви, значило је доста за ње учинити, јер др. Полит у доба развијања кикиндскога програма не само да није устао против т. зв. нотабилитета Максимовића, Касапиновића, Ђурђевића итд., него је мудро ћутао, а упитан зашто? изјави, да се не бави више политиком. Наједном хтеде на готово, хтеде, да пошто по то само он буде изабран. Од тога доба породио се прави рат између Томића и „Браника“, т. ј. није било броја, у ком није „Браник“ нападао на Томића; но овај, увек веледушан, није се освртао на те увреде, док се њега тицало. Али од лањске године претио је Димитријевић Томићу неким писмом, које би имало ужасно компромитирати и Томића и његову жену Милицу, рођену Милетић. Дакле претило се изнети обитељску тајну, а то је начин ниљарски, па зато је и родио толиким грехом.

М. Димитријевић био је у истини мученик свог живота, но увек обљубљен од оних, који га упознаше. Сиротан од куће, попео се до части градскога сенатора у Н. Саду, а да буде што слободнијим, одрече се службе и постаде сарадником „Заставе“. Кад је Милетић оболео, а Димитријевић богато се оженио, мислио је овај, да је дошло доба, да он буде вођа свом народу. Он је имао на то и неко право, но место да се сложио са језгром народа, са правим борцима, он се помешао са дром Вучетићем, Гостовићем, Јојкићем, Малешевићем, са елементима, који хоће да су велики и славни — без борбе. Скривали се за његова леђа, потискивали га напред; он је радио, а они, макар иза леђа, брилирали су уз њега. Миша Димитријевић оженио се богато, па је и жртвовао много. Другови му слабо су хајили за трошкове. Најбољи му помагачи беше др. Паја Јанковић и Никола Јоксимовић; овај као сиромах поштен, али и покоран, онај бесан и осветљив.

Кад је лањске године поврвео српски свет у Раваницу, састао се је М. Димитријевић на тој свечаности са пуно једномишљеника из Славоније и Хрватске, те их је упитао: би ли он са тим толико спомињаним писмом устао против Томића. Пријатељи не само да га умолише, да то не учини, него узеше од њега обећање: да он тога писма апсолутно нигда на јаву издати неће. То је било лане концем јуна. Но зли дуси у обликудра Вучетића и другова не дадоше мира јадном Димитријевићу, него га наговорише, да управо пред саборске изборе тим писмом обружи Томића, не би ли га морално убили, те га тим одсекли од сваке акције за сабор. И Димитријевић је попустио, те својим пријатељима и Новосађанима ставио тај грозни лист на расположење. Ко год је хтео, могао га је прочитати у редакцији „Браника.“ Тако се зар бори противник са противником? Зар за шупљу славу убисте морално оваквога борца Томића? О ви ниљарице! И ви би хтели водити народ?!

Жао ми је обитељи Милетићеве, но кад сам почео, морам свршити са садржајем тог грозног листа. Супруга Томићева још девојком написа писмо неком сураднику „Заставе“, који је међутим оставио „Заставу“, те отишао у Беч, а данас је у Београду. У том писму описана је околност, по којој би се дало слутити, да би адресат имао посве преузети „Заставу“. Но до тога није дошло. Кад је Томић узимао своју супругу, морао је — рече Димитријевић на темељу тога писма — знати за ту тајну, па или није смео, као значајан човек, оженити се, а по том преузети „Заставу“, или кад је већ то учинио, онда се огрнуо срамотом, а такав није достојан, да води борбу и да у њој предњачи. Једном речи: Томић се је тобоже на врло кукаван начин докопао коре хлеба.

Је ли у том што год истине? Па било то све истина, питамо ми: зар је срамота дигнути макар и пало створење? Зар онај, који ме дигне, умије, очешља и привије на своје груди, зар тај није прелио целога себе у мене? Зар није нестало мрља с мене? А кад се то учини кћери онога човека, који је био први у народу, који је био бранитељ свију, који је био учитељ и подупиратељ многих, а највише М. Димитријевића, зар то није част? Како је могао Димитријевић, погрђујући кћер, погрдити великога оца, а зна, да је тај отац још жив, да ће и онако слаб свиснути од бола? Зар на поглед свега тога није се сетио Димитријевић, кад га толико хвале с племенитости, да све, што ће постићи с тим писмом, постићи ће — да угоди пријатељима и да сталожи своје славољубље. Па зар то вреди у борби народа? Зар обитељска тајна веже у судбини народа? Зар се политички противник убија тајнама, у кући и обитељи? Зар је М. Димитријевић заборавио на начело? Зар се јадник није досетио, да је и он по својој жени, удовици, постао богатим? Па да је све баш истина, зар мора народ знати за чије ругло? Зашто га не подижете врлинама? Па зар је Томић морао све то знати?

Конац несреће знате. Није чудо; да је убијство окрунило дело. Димитријевић се показао кукавицом с три разлога. Прво: није одржао обећања, задана пријатељима у Раваници, да писма одати неће; друго: одавати такове тајне, то је достојно ниљарица; а треће: није се одазвао позиву на двобој, поплашио се је. Изговор, да Томић није достојан задовољштине, врло је пушљив; Томић до тога часа није се понео онако ниљарски као Димитријевић. А да се је Димитријевић уплашио, најбољим доказом је и та околност, што се је скривао пред Томићем и што хтеде побећи железницом. Што „Браник“ пише, да је Томић потајице пробо Димитријевића, то није истина. Томић не ступа лево или десно, он греде право. Кад се је појавио пред Димитријевићем, упропастио се и он и пријатељи му, па кад је Томић већ починио крвно дело, онда се тек пренуше и г. Јоксимовић пође му под други ударац. Томић није побегао, него је ушао у уред главара станице, те онде рече, што је учинио, и мирно дочека полицисту.

Је ли Томић право учинио? У његовом положају сваки би други очајавао а он се је одлучио на крвно дело, које ће застрашити све подлаце. Но Томић својим ножем убио је и себе, а тим врло радину, издашну и потребну силу у борби за народ. А тога треба. На то је морао мислити. Он је пао, да се не дигне више, а народ тражи под чијом заставом да се скупи. Зар се није бојати, да ће доћи вук, те насрнути на овце?

Миша Димитријевић био је претежнији, па се узохолио. Истина је, да кад човек обогати, размази се и напусти начела. Томић је био клисура, на којој си могао саградити цели град. Силан бијаше ударац, ради којега се је та клисура сурвала у море. Јадни мој Јашо, или још јаднији Светозаре Милетићу! Што ти не приредише твоји питомци, ученици и љубимци!“

Из угарског сабора.

У седници од 1. јануара био је на дневном реду прорачун министарства трговине. Том је приликом посланик Смијаловски изнео црну слику невоље у једном крају Угарске, у једном крају несрећне Словачке. Између осталога рекао је тај посланик и ово:

„У моме изборном срезу — да наведем један пример — сачињавају 15 општина један окружни нотаријат: народ у ових 15 општина износи у округлом броју 5000 душа, од којих просечно 5 душа на једну породицу спада. Поменуте општине имају у округлом броју 5600 катастралних јутара њива; од тога пада 2600 јутара на средњо- и велико-поседнике, а на осталих 1000 породица, малопоседника — остаје још 3000 јутара, т. ј. просечно на сваку породицу од 5 душа пада по 3 јутра. У тренчинској жупанији просечни чист приход једног јутра оранице износи 2 фор. 11 нов.; а у силијским пределима, где су већином брдовите земље, те не дају никаква чиста прихода; уз то ту немају сељаци никаквих ливада, а шуме су им највећим делом опустошене. Са свим је јасно, да тако мали посед тако велику породицу не може издржати. Међу овима малопоседницима плаћају једва њих 30 више од 2 фор. земљарине, а остали плаћају све мање и мање све до 1, понављам једног новчића. Уз то овде, кад жетва испадне у средњу руку, има 2—3 врна, али често је празна слама, мршава награда труднога посла. А и заслуга је врло мала; ако два способна зарад радника из једне породице проведу у доњој Угарској сваки по 15 дана у послу, могу скупа да уштеде највише 50 ф. А у пркос томе мора да породични старешина плаћа просечно 11 фор. 70 нов. пореза. Од године 1876. једва је један закон створен, који не би теретио сељаке, а услед тога морају многе установе да пате.

Дозволите ми, да вам с обзиром на овај предео једну посебну околност напоменем. (Чујмо! Чујмо!) У општини Будатину био је смештен један хонведски батаљон; покрај свега тога, што је то средиште војеног округа, батаљон је ипак био премештен, а тим овај предео изгуби приход од својих 150.000 фор. годишње. У вароши Рајецу још пре кратког времена радило се у велико са сировином, а не мању улогу имађаше ткање платна, а осим тога било је ту више пивара, једна творница артије а радили се многи мањи занати. Све је то пропало, покрај свега тога што у близини имаде толико воде згодне за разне творнице, да би се у другим земљама за цело многобројна индустријална подузећа подигла да исту употреби, у толико више, што има варош, која је не далеко одавде, средиште обрта, где је надница јефтина, а материјала за гориво и других сировина

Девојке су мислиле, да ће најзгодније бити, да Смиљанић негде на путу Тузла-бега и његове сватове дочека, те их обе од Турака отме. Сељак је још оне ноћи отишао и Смиљанићу све испричао.

Смиљанић се поврати у равне Котаре, и ту одмах поче да бира јунаке и момке све бољег од бољега, да се на време упути вранографској кули.

Све је било спремно и Смиљанић се упути у Крајину. Његов побратим Стојан Јанковић хтео је да иде с њим, и да му се нађе у невољи. Илија Смиљанић није на то пристајао, говорећи му, да не би било добро нити паметно, да се њих обојица на тако опасан пут крећу, него нек Стојан остане у Котарима, а он иде, па што му бог и срећа даде. Но најпосле попусти.

Нико није знао, куда Смиљанић полази. Само Стојан Јанковић и неколицина другова знали су, а други су ишли, куда их њихов вођа води. Знали су да иду, где ће се ко ца лити и главе отсецати. Али како је сваки био жељан боја и мегдана ишли су као у сватове, не знајући да ће баш и бити сватови.

Срећно су прешли Велебит, а још срећније приспели у Мишљеновац-град, неком кнезу Миливоју. Ту су се неколико дана у потаји зауставили и чекали гласа, кад ће Тузла-бег доћи и којим ће путем ударити.

Кад је требало да Тузла-бег на Вранограч дође, његов таст Тахир-бег пође му на сусрет, а поведе собом скоро све слуге и стражаре. На кули остави само неколико момака, јер није на дуго време и на далеки пут пошао. Није се чуло, да су српски главари Јанковић и Смиљанић за Крајину кренули.

Тахир-бег кренуо се на сусрет свом вету, а својој ћерки Хајкуни наредио је шта ће се радити и како треба дочек сватовима приправити. Рекао је да ће се другог дана вратити, а рече и време у које ће од прилике на Вранограч приспети.

Хајкуна и њена другарица робиња знале су да је Илија Смиљанић близу у Мишљеновцу граду код свог пријатеља и побратима. Од Вранограча до Мишљеновца није далеко, једва ако има два сахата. Смиљанић и дружина му морали су реку Уну пребродити, планине се прихватити, па да их баш нико не примети, да на Вранограч дођу.

Смиљанић је знао да је Тахир-бег отишао са Вранограча и да је собом кренуо слуге и стражаре. Кад се ноћ ухватила пође он из Мишљеновца и на згодном месту реку Уну пребреди. Имао је свуда знанаца и пријатеља, па му је лако било наћи лађара, који ће га пренети с једне на другу страну. Већ је било бливу око поноћи, кад је Смиљанић под Вранограч стигао. Хајкуна и Српкиња робиња нису спавале, него су се попеле на врх „танане куле“ па су на све стране гледале, мотриле и слушале: е да ли ће једном већ Смиљанић доћи. Гледале су и прослушивале док на једном не приметише, да се неко лагано, опрезно и сигурно кули примиче. И једној и другој девојци играло је срце у грудима: Хајкуни да види свог драгана о ком је толико слевала, а Српкиња робиња, да види свог земљака и јунака, који ће је избавити, и у отачаство мајци повратити. Српкиња робиња слетила је с куле, отворила врата и дала знак Илији Смиљанићу да улази и да се ништа не боји.

Илија Смиљанић није познавао ни једне ни друге девојке, те није знао која му је од њих две врата створила. За то застаде и девојку погледа, па ће онда рећи: „Добра вечер, сестро моја јединога девојко!“ Девојка му отпоздрави и рече: „Бог ти помагао и добро си нам дошао, сиви соколе и јуначе Смиљанићу Илије; поздрављ те и радујети се Српкиња котаранка до сад турска робиња, а од сада, ако бог даде, опет слободна Српкиња у нашем милом завичају, равним Котарима!“

Смиљанић пољуби своју земљакињу и упита је за Хајкуну: је ли здрава и је ли на кули. Питао је даље има ли у кули стражара, кад је Тахир-бег кренуо и кад ће се повратити. Српкиња робиња све му је испричала па га онда поведе на кулу, где га је чекала млада лепа Турчиња. Кад се згледаше, Хајкуна је изнемогла и није могла ни словца проговорити. И јунак Илија Смиљанић био је очаран па је и сам замукао. Очи му се укочиле гледајући Хајкуну девојку. Најпосле прозбори: „Жеља моја, ево се испунила, кад те угледах и загрлих, лепа и мила моја Хајкуно, па ми кажи јесам ли ти мио и хоћеш ли ти бити мила моја, вера хришћанска?“ Хајкуна му одговори: „И мене, ево, огрија оно сунце, на које сам већ одавно ишчекивала, мио си ми ти, драгане мој, а биће ми мила и твоја вера хришћанска! Не оклевај, него ме води у твоју милу постојбину, у равне Котаре!“

Тахир-бегове слуге поспавале су у кули. Нико, осим Хајкуне и Српкиње робиње не зна, да је Смиљанић на кули. Дружина Смиљанића већ се примакла близу кули и сваки засео на згодно место, чекајући глас и наредбу свога господара. На кули спремала је Хајкуна и Српкиња робиња, што им је за путовање потребно било.

Кад је све готово било, дошло је неколико момака, који су повели све оно што им је Хајкуна предала. Смиљанић није хтео да похара кулу Тахир-бега; он му води оно што му је најмиље, а то је његову јединицу ћерку и младу Српкињу робињу. Из подрума довели су два добра коња, оседлали их и на њих посадили Хајкуну и младу робињу, па се пред саму зору на пут кренули.

Тек што су Уну пребродили и ухватили се планине, загрмише топови на вранографској кули. Слуге и стражари приметили су, да у двору нема Хајкуне и робиње јој. па су знали да се морао привући Јанковић и Смиљанић и одвели Тахирово злато, јединицу ћерку. Топови су грували. Свет је мислио и хесапио да се на Вранограчи чини весеље, јер се удаје ћерка Тахирова, коју узима силни Тузла-бег Видајић. Гласници су одјурили да Тахир-бегу однесу црни глас, да му на Вранограчу нема више јединице ћерке и робиње.

Кад тај глас допаде Тахир-бегу и вету му Тузла-бегу, зарекоше се сви да ће Јанковића и Смиљанића до равних Котара гонити и Хајкуну живу или мртву из неверничких руку отети. Не свраћајући на Вранограч, пођуре на ону страну куда су мислили да је Смиљанић кренуо.

Смиљанић се сретно латио планине и врлети, па и Удбину минуо и већ се ухватио Велебита старца, песму певајући и своје злато љубећи.

Потера их стигне у Велебиту, где се заметне крвави бој, у ком погине Тахир-бег, а тешких рана допадне Тузла-бег Видајић. Други Турци, који су с њима у потеру пошли, разбегну се трагом без обзира. Смиљанић доведе на своју кулу, на Смиљчићу, Хајкуну девојку и покрсти је лепим именом Анђелија.

Млада робиња Српкиња нађе још живу своју мајку, с којом се пресели у кулу Смиљанића Илије, да се нађе бливу својој другарици Хајкуни Анђелији. Тако прича и пева српски народ у босанској Крајини, Лици, Крбави и Далмацији.

П.

има у изобиљу. Зато се не чудимо, што та варош иде у натраг, у место да у области трговине и индустрије заузме једно од одличнијих места, на што и изгледа да је позвана, јер близу Немачке лежи и располаже железничким прометом. Данас је, на жалост, тај крај изашао на глас једино са исељавања из њега. Допустићу, да бездушни агенти на зло употребљују чежњу нашег народа за сеобом; допустићу и то, да оне, који су обвезани војеном службом, ваља задржати. Али не верујте, да агенти сами проузрокују толику множину исељеника. Овај је народ навикао да по кућама тргује и већ одавна многи одлажаху у Америку, те одунд шиљаху новце, или их сами донашаху; тако ја знадем, да су десеторица способних за рад отишли у Америку и већ после неколико месеци хиљаду форината послали. Колико се из Америке кући шаље, то ја да како не знам тачно."

Министар трговине Барош: Отприлике $1\frac{1}{2}$ милион.

Смијаловски: Ја не мислим да жандари томе злу могу помоћи. То се зло мора другим сретствима лечити; ми морамо развијањем индустрије створити таких подузећа, која ће с једне стране давати народу посла, а с друге стране подизати способност плаћања пореза дотичних предела; ми морамо она поља овог предела, која нису за обрађивање засадити шумом, и старати се, да и сирома народ овога предела добије заслуге за хлеб насушни. У начелу звони тај став врло лепо, да земљорадна Угарека треба да индустријалне производе троши и обратно; али пошто један део Угарске не може да живи од земљорадње, то морамо ићи на то, да овом делу по сваку цену, и државним средствима помоћу индустрије помогнемо. Није довољно, ако ми народу том опростимо порезу; ми му морамо дати сретства у руке, да да је он стећи може. (Опште одобравање.)

Нови Сад, 4. јануара.

Е — само то да нас је мимоишло! Ал' тако нас и треба! Кад се догодио познати случај на овдашњој железничкој станици, ми смо знали да ће се цео свет питати: од куда то? како то? па смо верно описали цео ток догађаја, не штедећи никога, неувеличавајући и неумањавајући ништа. Пре но што јавно мњење изрекне своју пресуду над отим догађајем, хтедосмо, да оно види и чује све — до најмање ситнице. „Ми ћемо се у нашем причању... придржавати строго истине — и ми смо уверени, да нас непристрасна судска истрага неће утерати у лаж." То су наше речи. То и сада велимо. Да нас судска истрага неће осрамотити, о томе смо уверени и о томе ће се ускоро уверити и сав поштен и непристрасан свет. „Браник" пак у немоћи својој није ни покушавао да нас побија, те и ако је о целој ствари ћутао као заливен, ипак је имао образа, да преко свог „брчног пера" позове необавештени народ, да и он рекне своју.

Господа су очевидно рачунала на то, да ће „Застава" престати изилазити, те ће онда они, већ по свом обичају, ствар „фертушовати" и изнети на јавност онако, како се њима свиди. О, како су они у тој нади превртали очима и лили крокодилске суве! О, како су они почели већ, не тајно, него јавно, ликовати: да ће их смрт Мише Димитријевића спасти од политичке пропасти њихове! Али — ах, судбино гвоздена! — ми смо били тако без срца, да нисмо хтели за њихову тамо љубав да престанемо излазити. Зар није то малер, молим вас?! И не само то, него смо били толико дрски, да смо о целом том „фертушовати имајућем се" догађају говорили опширно и позивали се на судску истрагу. А кад су се господа преварила у своме рачуну, и кад су се осрамотила са својим манифестом на народ — сад смо им ми криви! И г. др. М. Полит и г. др. И. Вучетић повукоше се гњевно на Олимп, а бојно поље уступише бољем јунаку од себе, и ено га, где изађе у 1. бр. „Браника". Ма да је тешки оклоп на њему, ми му ипак лица сагледасмо, сагледасмо и поплашисмо се — јер то је г. Арса, та зар не знате за бога, г. Арса Пајевић штампар из Новог Сада. Да је наш добри г. Арса штампар као и сваки други штампар, ми се можда не би тако ни поплашили, али г. Арса — није штампар као и сваки други штампар. Јер треба да знате, да вам се наш г. Арса у слободним часовима својим бави што-но реч и „књижевством" — и то је оно (са свим озбиљно велимо) што нас јако у бригу баца! Ако нам не верујете, а ви се потрудите у ма коју српску књижару, па заиштите г. Арсину „Споменицу" петстогодишње прославе косовске, па ће те се уверити. У тој „Споменици" наћи ће те свакојаки лепи и страшни ствари. Из ње ћете дознати, н. пр. да су се Срби и Турци на Косову били из топова, да је топузина и велик топ једно и исто итд.

А сад се г. Арса окомио на нас, на нас бије немилице. Прво и прво говори о неком „страшном грому" који је задесио српски народ — а то смо, знате, ми, јер ми „бранимо, правдамо и узносимо ово (Јашино) и овака убијства"! (Ми смо до душе казали у 201. броју нашеге листа, да ми свако убијство осуђујемо, а ово дубоко жалимо — али тек, лепо звони, и што је главно „страшно је.") За тим како је Јаша употребио „са две оштрице наоштрен грдни ловачки нож." (Оно истина да је судска истрага доказала, да је то џепни перорез, 15 cm. дуг, ал' ипак зар није „страшно"?!) Па онда, како ми тако лажемо и изврћемо ствари, да Димитрије Давидовић и Тодор Павловић на небу плачу (то је и страшно и срцепарајући тужно) итд. итд. Једном речи, све што се до сада у „Бранику" писало, то је лук и вода — г. Арса нас уби што-но реч на лој! Осим тога има у томе чланку још за читаву катавасију страшни ствари и куси савета. Па тек како завршује, вели: „што ми на срцу беше рекох и спасох душу своју". А па за цело, г. Арсо, то вам је сигурно, као да сте у боб врачали, само молимо вас, спасите и нас и — немојте нам више досађивати.

Вести из места и са стране.

Др. Живко Богдан на послу. Пишу нам из Кикинде: „Познати нотабилитет др. Живко Богдан запенушио је већ, јурећи од куће до куће и одговарајући свет од „Заставе". Доктор свију права, адвокат, бивши посланик на нашем народном црквеном сабору понизио се ето до простог трчкала. Ми му на том новом звању ни најмање не завидимо, а богме мислимо да се ни „Застава" неће преплашити од најновијег посла његова. (Богме и неће! — Пр. уреди.) Ово вам јављам, да знате и да видите да један од највећих делија нотабилитеских ради за „Браник", мислећи зар да ће на тај начин привући „Браник" на своју страну. Или валда види, да „Браник" и не треба више привлачити нотабилитеству, него да се тај лист и сам већ тамо одвукао, па зато тако ради."

Тиса као повод увреди части. Недавно се десио овај занимљив случај у Угарској. Два сељака Румуна посвађају се, и један од њих рекне другом, да је исти као и Тиса Коломан. То је оног другог тако увредило, да је отишао адвокату, да овај у име његово поведе парницу због увреде части. Адвокат је ипак морао одбити ту понуду, јер он за ту тужбу није знао параграфа.

Хусов споменик. Прилози за споменик чешком мученику народном, Јану Хусу, стижу непрестано. До сада — а то није дуго време било — сабрано је 31.378 фор. 36 новч.

Руски синод и др. Владимир Гете. Поводом јубилеја педесетогодишње свештеничке службе дра Владимира Гете-а, свештеника православне цркве у Паризу, који је из католиштва у православље прешао, одлучио је руски синод, узимајући у обзир његову делателност, корисну по православну цркву, а нарочито његов духовно-књижевни рад у обрану православља, да му пошаље благослов са докторском грамотом. (Од овога Владимира Гете-а, доктора православне богословије, превео је задарски богослов, Милош Парента, дело под насловом: „Учење католичанске православне цриве, изложено упоредо са разликама, које постоје код других хришћанских цркава". Задар, 1886.)

Певање у немачкој војсци. По царској наредби, немачки војни министар дао је да се штампа један низ књижица за певање, и раздао је инструктивним корпусима да уче војнике певању. То је учињено. И тако ће сад сва немачка војска певати и ако јој се хоће и ако јој се неће.

ИЗЈАВА.

Пошто нека браћа занатлије, а чланови „Задруге Срба занатлија Новосађана" тумаче мој поздрав г. Пери Попадићу о новој години тако, као да сам ја то чинио као потпредседник исте задруге у име њено — овим изјављујем, да сам ја г. Попадића поздравио као занатлија у име своје и у име више овдашњих занатлија, од којих је неколицина, и то, незадругара и у присуству било. То се у осталом даје разумети и из текста у 1. бр. „Заставе", где је о томе реч.

У Новоме Саду 4. јануара 1890.

Сава Стојковић,
обућар.

Најновије вести.

— Из Београда јављају, да је краљу Александру руски цар послао своју слику на поклон.

— Из Лисабона јављају, да ће се званично бразилијанска република, као такова, званично прогласити 7. априла.

БРЗОЈАВИ „ЗАСТАВИ."

(Стигли 4. јануара у вече.)

Беч. Са брзојавом бр. 29. у 153. броју „Браника" од бечке омладине нисмо ни у каквој свези. — У име 25 другова: Велизарић, Кеслер.

*

Петроград. Цар је управио писмо на генералног гувернера московског, у коме се нада, да ће се мир, кога сви желе, и на даље одржати.

Рио де Жанеиро. 18. децембра пође гомила цару оданих грађана, подупирана другом артиљеријском региментом, према палати, скиде републиканску заставу и пободе царску. Наскоро се појавише владини војници, на што настаде борба. Побуњеници беху брзо побеђени, вође ухапшене, бунтовнички војници у касарни затворени, а републиканска застава наново пободена. Стотину царских присташа би убијено, а двадесет и један вођа на заповест владину стрељан. Побуна је настала услед незадовољства међу војницима због плаће.

Букурешт. Министарски савет ускоро ће узети у претрес преговоре у ствари коначног трговачког уговора са Аустро-Угарском.

БИЛАНЦИЈА
НАРОДНЕ ЗАДРУГЕ ЗА МЕЂУСОБНО ПОМАГАЊЕ И ШТЕДЊУ У СРЕМ. КАРЛОВЦИМА
за годину 1889.

РАЧУН ИЗРАВНАЊА.

	фор.	нов.		фор.	нов.
На рачун благајне	975	69	Од рачуна деон. глав. I. кола	12128	55
„ „ меница	22704	30	„ „ „ „ II. кола	6293	75
„ „ намештаја (10% одбитак)	770	53	„ „ улога	5321	77
„ „ предујма	110	—	Чист добитак	836	45
„ „ награде	20	—			
	24580	52		24580	52

РАЧУН ДОБИТКА И ГУБИТКА.

	фор.	нов.		фор.	нов.
Потрошили смо на рачун кам. од улога	222	30	Заслужили смо на уписнини	63	50
10% пореза пристојба	22	47	Закашњине	143	24
На рачун адм. трошкова	154	38	Есконт од меница	1585	04
Плате	970	—	½% пристојба	250	86
Стакларине	130	—	Добитак од купљених честица	443	83
Штампе	10	50			
Биљега	7	05			
Разни трошкова	10	35			
Употреба намештаја	85	61			
Губитак 1888. год.	37	46			
Чист добитак за годину 1889.	836	45			
	2486	47		2486	47

Коста пл. Јовановић,
књиговођа.

Ј. Савић, с. р.
деловодни управитељ.

Рачун губитка и добитка и рачун изравнања сравнили смо са главним и споредним књигама и пронашли смо у подпуном реду.

У КАРЛОВЦИ, 11. јануара 1890.

Др. Живко Гојковић с. р. **Фр. Чачић с. р.** **Др. Миша Михајловић с. р.**

На мој имендан

у недељу 7-ог о. м. не дочекивам честитке, држим по старом српском обичају свечарство.

ЈОВАН ЧАВИЋ.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

У Јасеновцу има се попунити учитељско место на српско-православној конфесионалној школи. Плата учитељска је: за обуку деце годишње 400 фор., за појање у цркви 60 фор., за тим ини обичајни доходци, стан и башта у нарави и 6 хвати тврдих дрва.

Они, који ово место желе получити, морају бити вешти у нотаном певању те у истом и децу обучавати. Молбенице, обложене нужним прилозима, имају се до 1. фебруара 1890. по ст. овој српско-православној опћини подастрети.

Српско народне школе одбор
у Јасеновцу.

1—3

1 Buchhalter
1 Correspondent
1 Comptoirist
3 Commis

der **deutschen** und **serbischen** Sprache vollkommen in Wort und Schrift mächtig — **reife, ernste tüchtige erprobte Männer** werden für ein **grosses Geschäft engagirt**. Herren, die in der **Gemischtwaaren-Branche** mit Erfolg thätig waren, werden **bevorzugt**. Offerte **sub B. L. 830.** an **Haasenstein & Vogler (Otto Maass) Wien I.** 3—3

ОГЛАС.

Пошто сам трећу велику брзопресу (Schnellpresse) добио и обрту продао, то једног доброг машинисту (који је и слагању вешт, првенство има) потребујем. Недељна плата од 8—10 ф. Ко жели може одмах наступити.

У Винковци 25. децембра. 1889.

Миливој Трумић
власник штампарије.

1—3

ПОЗИВ
НА II. РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ
НАРОДНЕ ЗАДРУГЕ
ЗА МЕЂУСОБНО ПОМАГАЊЕ И ШТЕДЊУ
У СР. КАРЛОВЦИМА

која ће се 2. фебруара по новом кал. у великој гимназији у 2 сата по подне одржавати.

ДНЕВНИ РЕД:

1. Избор председника и перовође ad hoc.
2. Прегледање годишњих рачуна са извештајем управе.
3. Извештај и предлог надзорног одбора.
4. Давање опреснице.
5. Попуњење управног и надзорног одбора оставком упражњених места.
6. Систематизовање чиновничких места и њихове плате.
7. Избор одбора за оверовљење скупштинског записника.
8. Решавање о предлозима који су бар пет чланова на три дана пред скупштину управи писмено поднели.

1—1 **У Карловци** 29. децембра 1889. **УПРАВА.**

Власник и издавалац Славко Свет. Милетић. Одговорни уредник Васа Милутиновић. Српска штампарија дра Светозара Милетића.